

## Július 15. Apostolok oszlása

A hagyomány szerint Kr. u. 45-ben az apostolok már nem csak a palesztinai zsidóknak hirdették az evangéliumot, hanem minden népnek. Ezt az eseményt a XI. század óta ünneplik meg egyes országokban. Valószínűleg Írországból és a skót bencésség közvetítésével terjed a latin szertartású Európa nagy részében. Nem válik általánossá, liturgikus jellegű kódexekben alig fordul elő. Hazánkban középkori ünnepnap, amelyet azonban a Tridentium a szakrális néphagyomány világába száműzött.

A naphoz fűződő *göcseji* időjárési regula szerint, ha fészél (északi szél) fúj, drágaság lesz, és tavaszra fölmege a búza ára. *Németpróna* (Slovenské Pravno) régi hagyománya: kilenc zivatar támad e napon és utoljára belecsap a villám a búzakeresztekbe. A zivatarok ezután *szétoszla* *nak* és mindegyik a maga országába tér vissza. Többé nem is kerülnek össze és most már nincs is akkora erejük.

A középkori magyar egyház ezen a napon áldotta meg az új kenyeret, amellyel nyilvánvalóan archaikus hagyományt szentelt meg.

Nyilvánvalóan e hagyománykör sajátos helyi fejleménye, hogy *Ercsi* falu hívei a XVIII. században föltétlenül eucharisztikus megfontolásból húsvét utáni első csütörtöktől az aratás csütörtöki napjáig (usque ad diem Jovis in messe) minden csütörtököt ünnepként (festa fori) ülték meg. Papjuk diába igyekezett őket ettől eltéríteni. Amikor az első kévéket megkötötték, elvitték a templomba és nagymiséen megáldatták, majd szentelmény gyanánt szétosztották. A hagyományt a falubeli Corpus Christi-társulat ápolhatta legbensőségesebben.

Az újkenyérnek e naphoz kötött hazai liturgiáját elsöpörte a Tridentinum, majd a jozefinizmus szele. A magyar néphagyomány azonban máig őrzi szakrális szándékát, jelentőségét, és az újkenyeret valamiképpen szentelménynek tekinti.

A *szeged* katolikus tájon az újkenyér nagy tiszteletben részesül: minden családtag egyszerre eszik belőle, amíg csak el nem fogy. Ilyenkor külön *kúdúscipó* is sül. Voltak olyan családok, ahol az újkenyérből addig nem ettek, amíg a koldusoknak nem adtak cipót. Egyszerre

esznek Halimbán, Kesztlőcön is. Mezőkovácsházán is az újkenyérből a szegények kapnak először. Szentsimon palóc faluban, mielőtt az újkenyérből ennének, a család közösen el szokta mondani a Miatyánkot.

A kálvinista Ormánság is még világosan középkori hagyományt őriz. A közös úrvacsora vételét máig *gyónás*, a megáldott kenyeret pedig *gyónókenyér* néven emlegetik. Annak a búzának pedig *gyónóbúza*, másként *zsöngébúza*

a neve, amelyet az asszonyok még nyomtatás vagy cséplés előtt deszkán kévéből kivertek, galambtisztára válogattak, majd talpig fehérben a magukszötte fehér ruhával letakart tálon vitték papjukhoz. Az így összegyűlt búzából készült azután az egész évi gyónókenyér.

„Az újkenyérből az első falatot – emlékezik Kiss Géza – az Úr Jézus drága halálának pecsétjét az Isten házában”

kívánták magukhoz venni. Régi egyházi jegyzőkönyvek szerint amikor aratás után megsütötték az újkenyeret, a szlavóniai

*Haraszi*

reformátusai is az újból úrvacsorát vettek magukhoz. Hasonlóképpen újbör idején is.

*Baranyában* az új asszonynak aratásig nem volt szabad kenyeret megkezdeni, megszegni, nyilván azért is, mert még az új családban nem aratott. A *magyaregregyi* gazdasszony az új lisztből süttött első kenyeret elvitte az anyaegyházba, Kárászra és a papnak ajánlotta föl.

*Szihalom* gazdasszonyai az új lisztből először a koldusoknak és olyan szegény családoknak sütöttek, amelyek bolti kenyeret ettek.

*Szuhafő* református gömöri faluban a legszegényebb családnak aratás után István király ünnepére nagy kenyeret sütöttek. A hozzávaló lisztet házról házra járva gyűjtötték össze. Ami megmaradt, szintén a megajándékozott család kapta. *Panyola* református családjaiban az új lisztből mindig a férjhezmenendő lány sütötte a kenyeret.

*Sára*

és

*Telkibánya*

hagyománya: a szomszédok vagy küldtek belőle, vagy meghívták egymást az új kenyér megízlelésére. A bihari

*molnárpogácsa*

szintén új lisztből sült, a molnárnak vitték ajándékba.

*Békéssámszonbana* papnak, orvosnak is sült új cipó.

Amikor a *dusnoki* katolikus „rác” gazdasszony először kovászolt az új lisztből, az egész család térdepelve imádkozott körülötte. Ilyenkor külön cipó, *ciganski cipov* sült a szegényeknek, kéregető cigányoknak is.

A mohácsi sokác hagyomány szerint az újkenyérből először a kutyának, macskának adnak. A közismert népi legenda szerint az emberek gonoszsága miatt a búzát, amely valamikor tövéig kalászos volt, az Úr ki akarta pusztítani. Péter azonban a kalász felső végét marokra fogta és így könyörgött: Uram, Teremtőm legalább a kutyák, macskák ne haljanak éhen! Így aztán az ember is jól járt mellettük.

A középkori gyakorlatnak sajátos maradványát őrizték még a múlt században is az erdélyi *Homoróvidék* unitárius magyarjai. Augusztus derekán az újsütetből vett úrvacsora után zsoltárokat énekelve, falunként fölserglettek a közeli Homoródfürdőre, ahol megülték a *zsengére* nevezetű búcsúfélét: néhány napig ettek-ittak, mulattak, tüzet gyújtottak.

A kenyérnek szántás kezdetén többféle foganatos erőt, áldást tulajdonítanak. Így a jó termés reményében *Göcsejben*, a *Csertamelléken* első szántás alkalmával az ekekormányra kenyeret raktak, és egy darabig így szántottak. *Krasznokvajda*

a hagyománya szerint a gazda első tavaszi szántás előtt az udvaron fehér kendőre – eredetileg talán a karácsonyi, illetőleg húsvéti abroszra – kenyeret tett. Ekéjét a kenyér fölé vontatta ki az udvarból. Nem lehetetlen, hogy ez a kenyér még a középkori húsvéti aulógia, esetleg az Apostolok oszlásának ünnepére rendelt szentelmény emléke.

A népnek ezt a megilletődött újkenyér-hagyományát az első világháború utáni évtizedekben többen is megpróbálták a liturgia rendjébe iktatni, mintegy hivatalossá tenni. Így születtek meg a hatóságokkal és társadalommal karöltve az aratóünnepek, ecsédi palóc nevükön *kenyeresbúcsúk*, amelyek azonban már nem tudtak mélyebb gyökeret eresztetni; a liturgikus kenetű parasztélet és magatartás akkoriban már utolsó napjait élte.

Mindenesetre tiszteletet érdemlő, de már megkésett kezdeményezés volt Mahunka Imre horti plébánosé. Jellemző azonban rá, de arra a korra is, hogy sem a liturgiátörténeti előzményeket, sem a még élő szakrális néphagyományt nem ismeri, számba nem veszi.

Irodalom:

[B&acute;lint S&acute;ndor: &Uuml;nnepi kalend&acute;rium, J&uacute;lius 15.](#)